

Krisen i Latinamerika: 'Det handler ikke om de 30 cent, men om de sidste 30 år'

Af Maiken Gelardi

Latinamerika er et kontinent i opbrud, presset af en bølge af demonstrationer og politisk ustabilitet. Hvert lands protester bunder i unikke lokale omstændigheder, men fælles for dem er en dyb mistillid til det politiske system. Et system, som har svaret igen ved at flekse dets militære muskler.

Med coronavirussen, der hærger hele kloden, står flere lande og regioner ved en skillevej. Latinamerika står over for et kritisk punkt i forhold til spredningen af virusen, og regionen kan blive den nye store kirkegård – med store politiske konsekvenser. Men selv før coronavirussens ankomst var Latinamerika et kontinent i opbrud, presset af en bølge af demonstrationer og politisk ustabilitet. Selvom der er ligheder mellem protestbevægelserne, bliver man nødt til at kende den lokale kontekst for fuldt ud at forstå dem.

En af de mest overraskende protestbevægelser er måske den, som fandt sted i ellers så stabile Chile i slutningen af 2019. Demonstrationerne udbrød efter en prisstigning på billetterne på offentlig transport. Men for de chilenske borgere udsprang protesterne af en mere fundamental diskussion omkring økonomisk ulighed i Chile. Som et protestslogan lød: ”Det handler ikke om de 30 cent, men om de sidste 30 år”. Studerende i Santiago startede demonstrationerne, som blev til en folkelig opstand med flere voldelige episoder, sammenstød med og kasteskyts imod politiet. Der findes samtidig videoer af studerende, som midt om natten bliver afhentet af soldater i deres lejligheder, efter de har deltaget i protesterne. Det var et bekymrende signal, da præsident Sebastián Piñera valgte at flankere sig med soldater, erklære undtagelsestilstand og sende militær på gaden. Det vidner om, at militæret stadig

Maiken Gelardi er ph.d. i statskundskab fra Aarhus Universitet med speciale internationale relationer. Hun har været gæsteforsker på universiteter i Colombia, Ecuador samt Argentina og beskæftiger sig blandt andet med ulighed og marginaliserede historier indenfor internationale relationer.

er forankret som en integreret komponent i national politik i Latinamerika.

Der er også blevet stillet spørgsmålstegn ved militærets rolle i Colombia. *New York Times*-journalisten Nicholas Casey blev af frygt for sin egen sikkerhed nødt til at forlade landet, efter at han ved hjælp af whistleblowere afslørede, hvordan der er givet nye ordrer til landets soldater om at 'højne effektiviteten'. Det betyder, at soldater i Colombia skal kunne fremvise et højere antal af dræbte og tilfangetagne fjender, selvom risikoen for civile tab øges. I en colombiansk kontekst minder disse ordrer om dem, der mellem 2002-2008 førte til, at militæret systematisk dræbte civile for at 'forbedre deres resultater' i kampen mod guerillasoldater.

Denne sag er også kendt under navnet 'falske positive'-skandalen, og med de nye afsløringer frygter kritiske røster i Colombia, at man er på vej tilbage til denne situation. Colombia kæmper generelt med at garantere sikkerheden for civile sociale ledere og eksguerillasoldater. Efter megen tumult indgik den tidligere regering i 2018 en fredsftale med guerillagruppen FARC. Men præsident Iván Duque Márquez' nye regerings manglende overholdelse af flere elementer af fredsftalen har de seneste måneder fået tusinder af mennesker på gaden i protest. Samtidig kaldte fagforeninger til strejke efter rygter om massive reformer og pensionsnedsættelser, mens studerende gik på gaden imod nedsættelser på uddannelsesområdet og omfattende korrupsion. Demonstrationerne er dermed blevet til et mismask af politisk utilfredshed. Da Colombias oprørspoliti så dræbte en

teenager under demonstrationerne, gav det en fornyet energi til oprøret, som nu er blevet til et udtryk for en generel frustration og utilfredshed med systemet.

Nabolandet Ecuador har også haft militær i gaderne under voldelige protester, som begyndte i oktober 2019. Protesterne kom som reaktion på en økonomisk reform, som præsident Lenin Moreno præsenterede efter at have underskrevet en låneftale med Den Internationale Valutafond (IMF). Udover store offentlige besparelser blev subsidierne til benzin fjernet, hvilket på én nat medførte en prisstigning på 30 procent. Det er en stigning, som øger leveomkostningerne generelt, og som især rammer de fattigste. Reformen udløste derfor øjeblikkelige protester, der lammede store dele af landet. Præsidenten måtte forlade hovedstaden Quito og indsatte i stedet tanks i gaderne, sprøjtede med tåregas og anholdte hundredevis af demonstranter.

I Bolivia har befolkningen formået at få præsidenten til at gå af. Den nu tidligere præsident Evo Morales kom til magten tilbage i 2005 på et meget venstreorienteret program og formåede at skabe økonomisk udvikling i landet. Men efter at have vundet sit tredje præsidentvalg i 2014, forsøgte han af flere omgange at ændre forfatningen og få lov at stille op en fjerde gang. Ønsket blev afvist ved en folkeafstemning, men godkendt ved landets højesteret. Siden da ulmede uroen, og efter store uregelmæssigheder ved valget den 20. oktober 2019 gik tusindvis af mennesker på gaden. Dele af politiet sluttede sig til demonstranterne, og til sidst 'opfordrede' militæret Morales til at gå af, og han måtte forlade landet og søge eksil i Mexico.

I Brasilien har der også været store protester imod præsident Jair Bolsonaro. Den brasilianske befolkning er splittet i forhold til Bolsonaro, og han dyrker den splittelse. Han provokerer kvinder og marginaliserer de oprindelige befolkningsgrupper og sorte brasilianere. Protesterne imod ham er en modstand imod den ulighed han står for og et udtryk for en manglende tillid til Bolsonaro og til det politiske system, som han nu repræsenterer. Senest har Bolsonaro så selv deltaget i antidemokratiske protester (vel og mærke som demokratisk valgt præsident), hvor demonstranterne hyldede ham og krævede demokratiske institutioner lukket; demokratiet har fejlet, bedre at have en stærk mand til at styre landet.

Man skal ikke kigge længere end til Venezuela for at se et andet eksempel på en magtbegærlig mand. Her har præsident Nicolas Maduro med jerngreb taget over efter Hugo Chávez og har nu kørt landet i sænk. Inflationen er løbet løbsk. Der er mangel på mad og medicin. Befolkningen flygter. Det er én af de værste kriser i regionens historie, men Maduro forsøger kramagtigt at holde fast i magten ved brug af autokratiske metoder og et (indtil videre) loyalt militær.

Magtmænd og militariseret demokrati

Leder man efter en fællesnævner for latinamerikansk politik, har litteraturen ofte peget på stærkmandssyndromet 'caudillismo'. Der findes forskellige forståelser af begrebet, men kort sagt refererer *caudillismo* til en form for personalistisk styre, hvor lederens legitimitet kommer fra anerkendelsen af hans na-

turlige og medfødte evner for at lede og bestemme.

Selvom en *caudillo* ofte har magt over militæret, ligger magten i højere grad i deres personkult end regulær militærmagt. Mens *caudillismo* oprindeligt beskrev en bestemt type diktatur, kan man med demokratiseringen argumentere for, at stærkmandssyndromet nu lever videre i en ny form. Det er fusioneret med populistisk politik, hvor legitimitet knyttes til personen fremfor partiet, og hvor der bruges sociale medier til at skabe en form for kultfølg. Samtidig er der stadig i denne type demokrati meget vide beføjelser i forhold til offentlige institutioner, formelle udnævnelser og en tæt knytning til militæret. Bolsonaro kan ses som en leder, der har formået at skabe sådan et kultfølge, og det samme har præsident Andrés Manuel López Obrador i Mexico – blot fra den anden fløj.

Man ser en militarisering af demokratiet, hvor demokratisk valgte ledere læner sig op ad militæret.

Begge har stiftet nye partier, som befolkningen ikke har nogen relation til, og dermed er deres legitimitet og popularitet kun bundet op på deres egen person. Som fænomen i Latinamerika udgør det lidt af et paradoks. Vi oplever både oprør imod det eksisterende politiske system og imod stærke, ukontrollerede ledere, men samtidig er der efterspørgsel efter en ny stærk mand til at ændre det.

Den måde, som magten svarer igen på, er et andet fællestræk ved protesterne. I de fleste lande har lederne flanke-

ret sig med militærmænd ved deres side og sendt militær på gaden. I stedet for at tale om militærets genkomst i latinamerikansk politik, vidner det måske mere om, at de aldrig rigtig har været væk. Selvom militæret har befundet sig mere i baggrunden den seneste periode, så er de stadig fuldkomment infiltreret i politikken, men de har fået en ny rolle i demokratiske tider.

Den nye generation har fået en demokratisk opdragelse og har en forventning om at blive hørt.

Forskere taler nu om, at man ser en militarisering af demokratiet, hvor demokratisk valgte ledere læner sig op ad militæret – både i forhold til håndtering af demonstrationer og politiske modstandere, men også bare helt generelt for at vise styrke. Man kan næppe finde et mere åbenlyst eksempel, end da El Salvadors præsident Nayib Bukele Ortez i februar lod camouflagebeklædte og fuldt bevæbnede soldater marchere ind i parlamentet under en afstemning om flere ressourcer til militæret.

Coronavirussens kirkegård

Der er protester fra både højre- og venstrefløjen i Latinamerika. De forskellige demonstrationer og protester er forankret i lokale frustrationer, men man kan identificere en mere generel regional frustration med politikerne og det system, de repræsenterer. Det er ikke kun lederne og det politiske system, der har forandret sig, det har befolkningerne også. Den nye generation har fået en demokratisk opdragelse og har en forventning om at blive hørt. De kræver

et opgør med den institutionaliserede korrupsion, som plager de fleste lande i Latinamerika. Og ikke mindst kræver de økonomisk og politisk forandring. Det er svært at vide, hvad fremtiden bringer, og spredningen af coronavirus i Latinamerika gør det vitterligt umuligt at forudse. Hospitalerne er underfinansierede og overbelagte, og en stor del af den latinamerikanske befolkning kan ikke bare blive hjemme. Slumkvartererne med deres høje befolkningstæthed er ikke det bedste sted for selvisolation. Der er fattige, hårdtarbejdende mennesker, der lever fra hånd til mund, og konsekvenserne af den økonomiske krise, som coronavirussen bærer med sig, vil være fatal for mange.

Derfor frygter nogle eksperter, at Latinamerika bliver coronavirussens største kirkegård, og de i forvejen kritiserede regeringer bliver i disse dage sat på prøve. Nogle lande har reageret hurtigt og med komplette nedlukninger, blandt andet Peru og Colombia. Modsat har Mexicos præsident Lopez Obrador og Brasiliens præsident Bolsonaro indtil videre kørt en stil, der minder om Trumps, hvor de har talt situationens alvor ned.

Den brasilianske professor Oliver Stuenkel påpeger, at det kan være en afbødningsstrategi for den krise, der unægtelig efterfølger. De minimerer coronavirussens alvor, tager kun tiltag 'imod deres vilje', for så efterfølgende at skyde skylden på sundhedseksperterne for de økonomiske konsekvenser, virussen og tiltagene har. Om det er en klog vej at gå, vil vise sig. Det er i hvert fald en risikabel strategi i en region, hvor tilliden til politikerne i forvejen er minimal.